

**TÜRKİYE’DE UYGULANAN BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARININ İSTİHDAM
POLİTİKALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN*

ÖZET

Devlet Planlama Teşkilatı kurulduğu günden bu yana on adet Kalkınma Planı uygulamaya koymuştur. Kalkınma Planları’nın tümünde ülkenin mevcut ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı ortaya konmuş, arzu edilen hedefler ve ulaşılmak istenen yapı ele alınmıştır. Değişen ülke ve dünya şartları her bir planın perspektifinin farklı olmasını gerektirmiştir.

İş gücü ve İstihdam konusunda ülkemiz nüfus yoğunluğu ve yapısı açısından pek çok ülkeyle rekabet edebilir konumda olmasına rağmen, altyapı yetersizlikleri, ön görülemeyen, ön görülse bile yetersiz önlem alınan global gelişmeler ve nüfusun iş gücü yapısının eksik analizleri gibi sebepler nedeniyle Kalkınma Planları’ndaki istihdam hedefleri hiçbir planda tutturulamamıştır. Son dönemlerde, oranı her geçen yıl artan işsizliği önlemek ve olumsuz sonuçlarını asgariye indirebilmek için Pasif İstihdam Politikaları’nın yanı sıra Aktif Politikaları’na da başvurulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İşgücü, İstihdam, Kalkınma Planları

Abstract:

Ten Development Plans were put into practice since the inception of the State Planning Organization. In all Development Plans, Turkey’s current economic, social and cultural structure is discussed and they set the desired objectives and structures. Each plan has required a different perspective because of the changing conditions in the country and the world as well.

Turkey has a competitive position of labor force and employment regarding its population density and structure. But, due to lack of infrastructure, unpredictable and inadequate measure of global developments in the labor force and missing population structure analysis; government has not able to be achieved to the development goals of employment. Recently, in addition to passive employment policies, active policies are also in progress to prevent and minimize the negative consequences of the increasing rate of unemployment

Key Words: Labor Force, Employment, Development Plans

GİRİŞ

1946-1962 döneminin son yıllarında gittikçe bozulan ekonomi ve yaşanan siyasal bunalım 1960 yılında Silahlı Kuvvetlerin ülke yönetimine el koymasıyla sonuçlanmış; aynı yıl içinde yeni anayasa hazırlığına girilmiştir. Ülkenin istikrarının bozulmasının nedeni olarak iktidarın plansız uygulamalarının sebep olduğu düşünülerek, uzun vadeli bir ekonomik planın yapılması çalışmalarına başlanmıştır. Bunun için ilk önce 1961 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur (Çelebi, 2002, s.36) 1961 yılında hazırlanan anayasa halkoyuna sunularak kabul edilmiş, aynı yılda genel seçime gidilmiştir. Plan hazırlıkları yeni seçilen hükümet tarafından 1962 yılında tamamlanarak 1 Ocak 1963 yılında yürürlüğe girmiştir. Böylece Türkiye’de planlı döneme girilmiştir. Kalkınma Planları hazırlanırken kamu ve özel kesimlerin ekonomik ve sosyal gelişmeye ortak hizmet etmeleri, planların makro plan niteliğinde olması ve beşer yıllık dönemler için yapılması kararlaştırılmış, ayrıca gelecek 15 yılda meydana gelmesi beklenen gelişmelerin de göz önünde bulundurulması kabul edilmiştir (www.hazine.gov.tr/makaleler/80yildergi.pdf).

Araştırmanın yapılma amacı, 1963 yılından beri uygulanan Kalkınma Planları’nda ele alınan işgücü ve istihdam politikalarının ne ölçüde tutarlı ve hedeflere uygun gerçekleştiğinin ortaya konulmasıdır. Araştırmada, kalkınma planlarında işgücü ve arzı konusunda ele alınan hedeflerin, planların ve amaçların gerçekleşip gerçekleşmediği incelenmiştir. Her bir dönemde hedeflenen rakamlar, kendinden sonraki dönemde yer alan, o döneme ait gerçekleşmiş gerçek rakamlar ile karşılaştırılmıştır. Bu sonuçlar, tüm Kalkınma Planı dönemlerinde yer alan istihdam verileri tablolarıyla açıklanmıştır. Ayrıca, işgücü ve istihdam konusunda izlenmesi planlanan politikalar da incelenip yorumlanmıştır.

TÜRKİYE’DE PLANLI KALKINMA DÖNEMİ

ve KALKINMA PLANLARININ ÖZELLİKLERİ

Devlet Planlama Teşkilatının kurulduğu tarihten bugüne kadar on adet Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulamaya konulmuştur. Planların iktisadi felsefeleri ve yaklaşımları kapsamında; 1960 öncesi planları: devletçi, kısmi; 1960-1980 planları: karma ekonomiye yönelik, bütüncül; 1980-2000 planları: liberal, stratejik olarak nitelendirilebilir. 1980 öncesinde sanayileşmede "ithalat ikamesi politikaları", 1980 sonrası ise "açık ekonomiye geçiş" yönlendirici olmuştur. Türkiye, 1963 yılında planlı döneme girerken, ülkenin sosyo-ekonomik potansiyelini değerlendirmek ve bu potansiyeli orta dönemde planlarla en iyi şekilde yönlendirebilmek için, amaç ve hedeflerin önceliklerini tespit eden 15 yıllık perspektif plan hazırlama gereğini duymuştur.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Türkiye’de Uygulanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarının İstihdam Politikaları Açısından Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, temel altyapı yatırımlarına, istihdam sorununa ve yeniden düzenleme konularına ağırlık vermektedir. Plan hedefleri ve stratejisinde ele alınan amaçlarda toplumun yapısı göz önünde bulundurularak kalkınmanın karma ekonominin imkanlarından faydalanılarak gerçekleştirilebileceği öngörülmüştür. Plan döneminde nüfus artış hızı % 3 olarak tespit edilmiştir (DPT, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.1). Nüfus artışıyla beraber gittikçe büyüyen kitlelerin ihtiyaçlarının karşılanması ve yaşama seviyelerinin artırılması amaçlanmıştır. Ayrıca hızlı nüfus artışının ihtiyaçları çeşitlendirmesinin yanı sıra her geçen yıl artan sayıda insan iş gücüne katılmaktadır. Bu kişilerin çalışabilecekleri yeni iş alanları yaratmak ve yeni yatırımlar kurmak gerektiği de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında belirtilmiştir. İnsangücü planlaması ve istihdam açısından toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve Türk toplumunun ihtiyaç ve şartlarına uygun insan yetiştirilmesi büyük bir öncelik almaktadır. Bu bakımdan birbirine olan yakın ilgisi gözününde tutularak insangücü, istihdam ve eğitim konuları bir arada ve birbirine bağlı olarak ele alınmıştır. Burada çeşitli alanlarda çalışacak toplam işgücünün hangi nitelikte elemanlardan meydana geleceği konusu üzerinde durulmuş, böylece eğitim kurumlarının yetiştireceği insan sayısı, bunların nitelikleriyle ilgili hedefler tesbit edilmiştir. Bu planda gelir artışı ana hedef, istihdam ise yan hedef olarak belirlenmiştir. Tarım dışı iktisadi faaliyetlerle şehirlere yönelik iş gücü akımının yavaşlatılması amaçlanmıştır. Ancak, sanayi alanında elektronik, petro-kimya gibi yeni dalların ortaya çıkması ve buralarda çalışan teknik insangücü sayısındaki artış ve mesleklerdeki farklılaşma sanayinin kendi içerisindeki modernleşme çabasını ortaya koymaktadır. Sanayileşme ve şehirleşmeye bağlı olarak meslek çeşitleri de artmakta ve insangücü ücreti, dikey ve yatay harekete yönelerek yüksek vasıflı olma eğilimi gösteren modern bir yapı kazanmaktadır. Şehirlerde geleneksel değer yargılarının değişmesi sonucu serbest mesleklere eğilim artmaktadır (DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.57). Daha yüksek bir refah seviyesine ulaşma arzusu ve şehir ve köy topluluklarının kendi bünyelerine oranla sınırları daha geniş olan ve gittikçe genişleyen çevrelerle temas geçmelerini doğuran nedenler, modernleşme süresindeki şehirleşme noktasında birleşmektedir (DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.60).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı özellikle sanayi sektörünün ekonomide sürükleyici sektör niteliği kazanması ilkesini benimsemiştir. Karma ekonominin imkânlarından faydalanma aynı Birinci Kalkınma Planında olduğu gibi temel araç olmuştur. Türk vatandaşının yaratıcı gücünden azami derecede yararlanarak ve devletin bütün imkânlarını harekete getirerek; istikrarlı, devamlı, hızlı ve dengeli bir kalkınma potansiyelinin var olduğu ele alınmıştır.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Türkiye’de Uygulanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarının İstihdam Politikaları Açısından Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

Böylece daha çok kişiye iş imkânlarının açılabilmesiyle kişi başı reel gelirlerin artmasıyla ve sosyal adaleti gerçekleştirecek çeşitli önlemlerin alınmasıyla daha modern bir seviyede bu dönemin tamamlanacağı öngörülmüştür. Ayrıca, 1968 - 1972 döneminde istihdam yaratmak ekonominin hızlı gelişmesinin bir sonucu olarak ele alınmış, istihdam konusu genel kalkınmanın dışında bağımsız bir amaç olmamıştır. Bu dönemde seçilen yıllık kalkınma hızının gerçekleşmesine bağlı olarak ve tam çalışma amacına yönelerek iktisadi ve sosyal faaliyet hacminin genişlemesi ümidiyle artan çalışma imkânları oranında istihdamın en yüksek seviyeye çıkarılması hedeflenmiştir. 1968-1972 yılları arasında uygulaması gerçekleştirilen İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın Birinci Plandan farkı çok kesimli olmasıdır. Tarım, madencilik, imalat sanayi, inşaat, hizmetler ve kamu kesimi tek tek ele alınırken, plan ulusal ve uluslararası kesim olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu planın amacı Türk ekonomisinde hızlı bir gelişme sağlamak ve bu gelişmeyi sürekli hale getirmektir (<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/kitaplar/fm-d/tr/04109.htm>). Bu planda da istihdamdan ziyade gelir artışı ana hedef olarak ele alınmıştır. Birinci plandan farklı olarak kentleşmenin özendirilmesi görüşü savunulmuştur. Ancak, 3. Plan döneminde bu konu ile ilgili şu ibare yer almıştır (DPT, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.976); “Köyden kente yapılan göçler, kentleşme hızının büyümesine ve dengesiz bir kentleşmenin doğmasına yol açmaktadır.” Bu durumdan anlaşılacağı üzere kentleşmenin özendirilmesi, olumsuz sonuçlara yol açmıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, sayısal gerçekleştirmeler genellikle plan hedefleri ve tahminleri ile ayrıca bazı ülkelerle karşılaştırmalı olarak verilmeye çalışılmış; çoğunlukla sebep-sonuç bağlantıları üzerinde durulmamıştır. İki bölümden oluşan kesimin ilk bölümü, ekonomik yapıdaki gelişmeleri, ikinci bölümü ise sosyal alandaki değişimleri kapsamaktadır. Gelir seviyesinin artırılmasını, sanayileşmenin özellikle ara ve yatırım malı üreten sektörlerde hızlandırılmasını ve dış kaynaklara bağımlılığın azaltılmasını amaçlamıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde istihdamın en büyük sorununun iş gücü fazlası olduğu belirtilmiş, açık işsizlikten ziyade eksik istihdam kavramı üzerinde durulmuştur. Ancak bu dönemde; yeterli bir istatistiki analiz mevcut olmadığı için işgücü fazlası içinde bulunan açık işsizlerin büyüklüğü belirlenememektedir. Açık işsizleri, gizli işsizleri, verimsiz ve geçici işlerde çalışanları kapsayan bir kavram olarak işgücü fazlası tahminden öteye gidememektedir. Türkiye ile A.T. arasında 1963 yılında imzalanan Ortaklık Anlaşması’nın (Katma Protokol) 1 Ocak 1973 tarihinde kanun olarak yürürlüğe girmesi ile birlikte gümrük indirimlerinin gerçekleşmesi ve geçen on yıllık dönem içinde ulaşılan sonuçlar ve karşılaşılan sorunlar, özellikle sanayide hedeflenen artış hızının gerçekleştirilememesi, belirli bir yapısal değişikliği zorunlu kılmıştır. Birinci ve ikinci planlar,

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Türkiye’de Uygulanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarının İstihdam Politikaları Açısından Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

kalkınmayı Türkiye'nin sanayileşmesine bağlamış, buna uygun olarak yatırımların dağılımında sanayiye özel bir yer vermiştir. Ancak, sanayileşmenin kısa dönemde tek başına istihdam sorununu çözmeye yetecek sayıda iş olanakları yaratamayacağı kabul edilerek istihdamın özel tedbirlerle desteklenmesi öngörülmüştür (DPT, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.653).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, iki kesim olarak düzenlenmiştir. Birinci kesimde, Üçüncü Planın ekonomik ve toplumsal sonuçlarının değerlendirilmesi ve Dördüncü Planın ana hedefler ve temel politikaları yer almaktadır, ikinci kesim planın tüm sektörlerinin ayrıntılı bir değerlendirilmesiyle sektörel hedefleri, ilke ve politikaları kapsamaktadır. Bu dönemde kamu kesimi ağırlıklı sanayileşme stratejisini benimsemiş ödemeler dengesini iyileştirmeyi ve ekonominin kendine yeterli hale getirilmesini hedef almıştır. Dördüncü Plan döneminde maddi yaşamın sağlam temellerde gelişmesinin yanısıra, toplum ve kültür yaşamına yeni bir yön ve canlılık kazandırılması amaç olarak saptanmış, demokratik ve dengeli bir toplum yapısı, geniş bir alanda, önemli ölçekte düzenlemeleri gerektirmekte olduğundan, plan demokratik ve çoğulcu bir toplumun bu temel koşullarını gerçekleştirme amacıyla hazırlanmıştır (DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.4). 1978-1982 yıllarını kapsayan bu planda büyüme hızının düşmesi, yatırımların yavaşlaması, üretimin ve dışatımın duraklaması, dış ödemeler açığının büyümesi, kısa vadeli dış borçların hızla artması, fiyat artışlarının ve işsizliğin olağan ölçüleri çok aşması, ekonomik sorunların ne kadar ağırlaştığını ve bunalımlara yol açacak boyutlara ulaştığı bir ortam hazırlanmıştır (DPT, IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979, s.653). 1980 yılından sonra Türkiye, istihdamla ilgili bütün politikaları düşünmekle beraber ancak bir kısmını uygulamaya koyabilmiştir. Bunlar; nüfus artış hızının azaltılması, emek yoğun istihdam, erken emeklilik, yurtdışına emek göçü, kendi işyerini açma, kamu kurumlarında daha fazla istihdam, informal sektör ve işportacılığa işsizliğe çözüm yollarından biri olarak bakılması, emek piyasasında düzenleyici çalışmalara gidilmesi ve eğitim faaliyetlerindeki köklü sayılabilecek çalışmaların yapılmasıdır. Türkiye'nin bu dönemde büyüme hızının düşmesinin yanı sıra, dış ödemeler açığının büyümesi, işsizlik, hızlı enflasyon, enerji bunalımı ve sanayi üretiminde kapasite durgunluğu gibi önemli sorunlarla girmiştir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda temel amaç toplum refahının artırılmasıdır. Bu sebeple, Türk ekonomisinin dışa açılmasına ve ihracata öncelik veren kalkınma politikalarının uygulanmasına ağırlık verilmiştir. Ekonomiye kamu müdahalesinin asgari seviyeye indirilmesini, liberal bir dış ticaret ve yabancı sermaye politikasının uygulanmasını, altyapı ve konut yatırımlarının artırılmasını ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasını öngörmüştür.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Türkiye’de Uygulanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarının İstihdam Politikaları Açısından Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

Sınai üretimin payının yükseltilmesi, istihdamın artırılması, genç işsizliğin azaltılması, gelir dağılımının düşük gelirli gruplar lehine değiştirilmesi, kalkınmada öncelikli yörelerde gelişmenin hızlandırılması ve ekonomik ve sosyal altyapının geliştirilmesi de hedefler arasındadır. İstihdamda ise özellikler verimli olacak istihdamın artırılması planlanmıştır. Yapay yollarla istihdam yaratılması arzu edilmemekte, hatta özellikle kamu sektöründe yeni işgücü ihtiyacının mevcut işgücü fazlası olan alanlardan kaydırılarak telafi edilmesi hedeflenmiştir. Bu şekilde mobil işgücü sağlayabilmek için ücret politikası ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi gerektiği öngörülmüştür. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda da ilk iki kalkınma planında olduğu gibi Türkiye’nin bir yandan ülke içinde işsizlikle mücadele ederken, diğer taraftan da yurtdışı istihdam imkânlarının değerlendirilmesi gündeme gelmiş olup bu durumun devamlılığının zaruri olduğu vurgulanmıştır (Artukoğlu, 2005, s.43).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının temel önce-liklerini birbirleriyle ilişkili üç ana noktada toplamak mümkündür. Bunlar, enflasyonu düşürmek, kaynakları artan oranda imalat sanayine yönlendirmek ve sosyal politikalara daha fazla ağırlık vermektir. Ülke kaynaklarından en etkili ve verimli bir şekilde faydalanmak, dolayısıyla üretimi artırarak istihdam artışı sağlamak planlanmıştır. Yatırımlarda ise kamu sektörünün ve özel sektörün yapması öngörülen yatırımlar farklıdır. Kamu kesiminin daha çok bölgeler arası gelişmişlik farklarını asgari düzeye düşürecek yatırımlar yapması, özel sektörün ise yatırımlarda imalat sanayinde ve özellikle ihracata yönelik yatırım faaliyetlerinde bulunmaları öngörülmüştür. İhracatın sürekliliğinin ve çeşitliliğinin sağlanması esas alınmıştır (DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.2). 1990’lı yıllardan itibaren Türkiye ekonomisindeki büyüme, piyasalara güven veren istikrarlı bir büyüme olmaktan uzaktır. İstikrarsız büyüme firmaların yatırım kararlarına ihtiyatla yaklaşmalarına neden olmuştur. Bu nedenle kalıcı bir istihdam artışı sağlanamamıştır. İstikrarsız ve dalgalanmalara bağlı büyüme, kalıcı bir işgücü istihdamı yaratamamıştır. Dünya Bankası raporlarına Türkiye “büyüyen ama istihdam yaratamayan bir ekonomi” olarak geçmiştir. Yapılan araştırmalar işsizlik sorununun çok çeşitli ekonomik ve sosyal nedenlere dayandığını ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle salt büyümenin beraberinde işsizlik sorununa çözüm getirmesi mümkün değildir (Eser, Terzi, 2008, s.235). 1990’lı yıllardan sonra ise ekonomik büyümenin istihdam yaratamadığının görülmesi üzerine istihdam politikalarını yeniden gözden geçiren ve istihdam konusundaki engelleri kaldırmayı amaçlayan yeni uygulamalara yönelen ülkelerin sayısı hızla artış göstermeye başlamıştır. Bu noktada genel eğilim, işsizliğin sonuçlarını tazmin eden işsizlik sigortası, işsizlik yardımları gibi uygulamaları içeren pasif istihdam politikalarından ziyade işgücü piyasasının işleyişini geliştiren aktif politikalarla istihdam olanaklarının

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Türkiye’de Uygulanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarının İstihdam Politikaları Açısından Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

ve istihdam edilebilirliğin artırılması şeklindedir (Şahin, 2009, s.134). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde istihdama yönelik alınabilecek tedbirlerin başında girişimcilik ruhunun ve gücünün geliştirilmesi, küçük ve orta boy işletmelerin desteklenmesi, nitelikli işgücünün yetiştirilmesi ve mevcut işgücünün niteliğinin geliştirilmesi, istihdamın gelişmesini etkileyen olumsuzlukların ortadan kaldırılması gelmektedir (DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.302).

Türkiye’yi 2000’li yıllara hazırlamanın gerekli alt yapısını oluşturmak amacıyla hazırlanan ve 1996 yılında uygulamaya giren Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı yaklaşımının ortaya koyduğu perspektif ile çağın değişen ekonomik ve sosyal gelişmeleri dikkate alınmaktadır. Özellikle küreselleşmeden ve onun getirdiği avantajlardan faydalanmak temel hedeflerden biridir. Ayrıca, ele alınacak hedeflerden bir diğerinde ise Türkiye’nin AB ülkeleri ile olan gelir ve verimlilik farklarını süratle kapatması için yerli ve yabancı yatırımların hızla artırılmasının ve bu amaçla yaratılacak uygun ekonomik ve sosyal ortam için insangücünün niteliğinin yükseltilmesinin, bilim ve teknoloji politikaları ile ekonomik ve sosyal yapıda köklü değişiklikler yapılmasının insangücü planlaması açısından önem taşıması ele alınmaktadır (DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.19). Nitekim iyi eğitilmiş bir nüfusun varlığının değerinin Yedinci Kalkınma Planı aşamasında önem kazandığı görülmektedir. Yedinci Kalkınma Planı hazırlanırken, nüfus artışının görece yüksekliği, işgücüne katılma oranlarındaki düşüşün yavaşlaması, köyden kente göç, AB’ye entegrasyon, özelleştirme, teknolojik gelişmeyi yakalama gereği gibi nedenlerle rekabetçi üretken istihdam yaratma gereğinin artmakta olduğu ortaya konmuş ve planın içinde de bu ihtiyaç belirtilmiştir. Altıncı Plan Döneminde desteklenmesi hedeflenen küçük ve orta ölçekli işletmelerin istihdam yaratma potansiyeli büyümekte, ancak işgücünün eğitim düzeyinin düşüklüğü üretken istihdamı geliştirme açısından önemli bir kısıtlama oluşturmaktadır (DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.14). Genel olarak kalkınma planları içinde en olumlu gelişmelerin yaşandığı dönem Yedinci Kalkınma Planı Dönemi olmuştur. Dönem, ekonomide toparlanma izlerinin görüldüğü yıllar olarak görülmektedir. Plan döneminde, AB’ye uyum politikaları doğrultusunda aktif iş gücü piyasası önlemlerine ağırlık verileceği, İş ve İşçi Bulma Kurumu’nun çağdaş istihdam hizmetleri sağlayabilecek bir yapıya kavuşturularak İş-Kur adı altında yeniden örgütleneceği dile getirilmiştir (DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995,s.54). İş- Kur hedefi, kalkınma planı dönemi içinde 2000 yılının sonunda gerçekleşmiştir. Aktif iş gücü piyasası önlemlerine ise önem verilmiş olup, bu plan dönemi içinde istihdam hizmetlerinde etkinliği artırmak, özel istihdam bürolarının faaliyet göstermelerine imkan sağlamak, işsizler ile beceri düzeyi düşük işçilerin niteliklerinin artırılarak üretken istihdamda çalışma

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Türkiye’de Uygulanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarının İstihdam Politikaları Açısından Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

larını teşvik etmek, meslek standartları sınav ve belgelendirme sistemi kurmak, mesleki danışmanlık sistemi kurmak, işgücü piyasası kararlarının oluşturulmasında etkinliği artırmak amacıyla başlatılan istihdam ve eğitim projesinin uygulanmasına devam edilmiştir. İstihdam ve eğitim projesi çerçevesinde; İş ve İşçi Bulma Kurumunun personeli hizmet içi eğitimden geçirilmiş, 81 bin işsiz için istihdam garantili beceri kazandırma kursları düzenlenmiş, mesleki danışmanlık sistemi kurulması, Türk meslekler sözlüğünün güncelleştirilmesi ve işgücü enformasyon sisteminin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmış, 250 meslekte meslek standardı ve sınav soru bankası geliştirilmiştir (DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000,s.103).

1980’li yıllarda yurt içi mali piyasalar ve uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi yönünde gerekli hukuki altyapı ve piyasaların oluşturulmasının ardından, 1990’lı yıllarda Türk mali piyasaları dünya ile bütünleşme sürecini hızla yaşamıştır. Bu durum mali piyasaların yurt içi ve uluslararası piyasalardaki gelişmelerden etkilenme derecesini arttırmıştır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, ekonomik istikrarın sağlanması yanında, yapısal ve kurumsal düzenlemeler, rekabet gücünün artırılması, AB’ye uyum, bilgi çağına geçişin altyapısının oluşturulmasına başlanması, teknoloji üretimi ve gelir dağılımındaki farklılıkların azaltılmasında etkileşimli yaklaşımla bölge ve il planlamalarına öncelik verilmesine göre hazırlanmış ve TBMM onayı ile yürürlüğe girmiştir. Bilgi toplumunun oluşum sürecinde en önemli üretim faktörü bilgi olduğundan, işgücünün niteliğinin yükseltilmesi ve gelişmiş bir iletişim altyapısına sahip olmanın önemi artmaktadır (DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.2). Nitekim bu sebeple en büyük yatırımın insana ve insana gücüne yapılması gerektiği bilinci artmıştır. Plan, küresel ve ülke düzeyinde orta ve uzun dönem stratejileri kapsayan dinamik ve sürekli yenilenen bir yapıya sahiptir. Uluslararası firmaların üretim ve Ar-Ge etkinlikleri teknolojinin, kapasitenin ve becerilerin yayılması açısından çok etkili araçlardır (DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.2). Üretimin ve yatırımın gelişmekte olan ülkelere yayılması, ülkeler arası ticaretlerin yaygınlaşmasını getirmektedir. Türkiye’de istihdamın yapısı önemli bir değişim geçirmiştir. Donüşüm süreci Clark’ın üç sektör kanununun doğal bir yansımasıdır ve bu açıdan aslında ülkemizde oldukça gecikerek yaşanan bir geçiş niteliğindedir. Yapısal değişim eş zamanlı olarak kentleşmeyi desteklerken, buna bağlı olarak imalat ve hizmet sektörleri de kent merkezli olarak büyümektedir. Bu olguda bir yandan kırsal kesimde ekonomik cazibesinin daralmasının yarattığı itici değişkenlerin (tarımsal üretkenliğin yetersizliği gibi) öte yandan kentsel alanların daha iyi çalışma ve yaşam koşullarının yarattığı çekici faktörlerin rolü oldukça belirgindir. Özellikle 2001 yılında yürürlüğe

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Türkiye’de Uygulanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarının İstihdam Politikaları Açısından Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

konulan yapısal istikrar programının sektörel geçişleri hızlandıran önemli bir faktör olduğu açıktır (Karagöl, Akgeyik, 2010, s.8).

Dokuzuncu Kalkınma Planı, değişimin çok boyutlu ve hızlı bir şekilde yaşandığı, rekabetin yoğunlaştığı ve belirsizliklerin arttığı bir döneme rastlamaktadır. Küreselleşmenin her alanda etkili olduğu, bireyler, kurumlar ve uluslar için fırsatların ve risklerin arttığı bu dönemde, plan Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştireceği dönüşümleri ortaya koyan temel politika dokümanıdır (www.dpt.gov.tr). Şu ana kadarki kalkınma planlarına bakıldığında zaman, yürürlükte olan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı diğerlerine göre daha kapsamlı ve daha ileriye yönelik olarak kabul edilebilir. Bunun böyle olmasındaki en temel sebep de elbette ki bilginin küreselleşme içerisinde artan öneminden kaynaklanmaktadır (<http://cesran.org/>). Bu sebeple Dokuzuncu Kalkınma Planı içinde ele alınan ana hedeflerden biri, küresel alanda rekabet edebilecek güce sahip bir Türkiye haline gelmesi olarak ön görülmüştür. Rekabetin yanı sıra, istihdamın artırılması, beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, bölgesel gelişmelerin sağlanması, kamu hizmetlerinde kalitenin artırılması da planın hedefleri arasında bulunmaktadır. İstihdamın artırılması için ise, iş gücü piyasasının geliştirilmesi, eğitimin işgücü talebine duyarlılığının artırılması, aktif iş gücü politikalarının geliştirilmesi gerektiği ön görülmüştür.

BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARININ İSTİHDAM HEDEFLERİ ve SONUÇLARI

BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde İşgücü Arzı ve Talebine Yönelik Hedefler ve

Sonuçlar (1963-1967)

1963-1967 yılları incelendiğinde işgücü arzı %70,3'ten %69,2'ye, işgücü talebi oranı %67,84'ten %65,66'ya düşmüş; işsizlik oranı %3,5'ten %5,1'e çıkmıştır. Birinci Kalkınma Planı'nda hedeflenen rakam 1967 yılında istihdamda 14.800.000, işgücünde 17.700.000 ve işsizlikte 900.000 kişidir (DPT, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s. 454). Bu hedefler tutmamış ve beklenenden oldukça düşük gerçekleşmiştir. Toplam istihdam artışında tahminlerden geri kalma, 1963-1967 döneminde tarımdaki ve hizmetler sektöründeki işgücü artış miktarının düşük olmasındandır. İstihdam artışı sektörlerde kullanılan teknoloji ve sektörün üretkenliği ile ilgili olmaktadır. Sektörlere göre son yılların üretkenlik artış hızlarında farklılıklar vardır (DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.131).

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Türkiye’de Uygulanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarının İstihdam Politikaları Açısından Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

Tablo 1: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi Sonunda Hedeflenen İstihdam Verileri

İşgücü	17.700.000
İstihdam	14.850.000
İşsizlik	900.000

Kaynak: DPT, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.454

Tablo 2: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Gerçekleşen İstihdam Verileri

Yıl	İşgücü	İstihdam	İşsizlik	İKO	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
1963	12.294.927	11.869.484	425.443	% 70.3	% 67.84	% 3.5
1964	12.496.071	12.051.057	445.014	% 69.4	% 66.90	% 3.6
1965	12.750.940	12.297.916	453.024	% 69.6	% 67.08	% 3.6
1966	13.062.126	12.451.449	610.677	% 69.5	% 66.21	% 4.7
1967	12.247.129	12.667.446	679.683	% 69.2	% 65.66	% 5.1

Kaynak: Gökten Görmezöz, *Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Dalgalanmaların İstihdam*

Üzerindeki Etkisi ve Olumsuz Etkilerin Azaltılmasına Yönelik Önlemler, Ankara, Uzmanlık Tezi,

2007, s.60

Birinci plan dönemi için öngörülen 2.110.000 kişilik istihdam artışı hedeflerine ulaşamamıştır.

Toplam rakam 1.215.400 kişi dolaylarında olmuştur.

İşsizlik sorununun çözümünde, Birinci Planın öngördüğü en somut projeyi "Toplum Kalkınması" projesi oluşturmaktadır. Bu projeye, artan işgücünün kentlere ölçsüz bir şekilde akımını önlemek için, kırsal kesimlerde emeğin değerlendirilmesi esasına dayanan tarım dışı çalışmalara büyük ağırlık verilmesi amaçlanmaktadır (Ersel, 1998, s.31). Ancak hedeflenen planların pilot proje uygulamalarında, çalışmaların başlangıç safhasında Köy İşleri Bakanlığının kurulması ve köy toplum kalkınması çalışmalarının bu bakanlığa bırakılması sonucu bir duraklama olmuştur. Toplum kalkınması gibi, çeşitli kuruluşların her kademedede ortak çalışmalarını gerektiren bir metodun uygulanmasında, tek bir organın tüm faaliyetlerden sorumlu olduğu gibi bir anlayışın uyanması, çalışmaları sınırlamıştır. Çalışmaların aksamadan yürütülebilmesi için merkezde, il ve ilçelerde koordinasyonu sağlayacak bir düzenin kurulması gerçekleştirilememiştir. Pilot proje alanlarında, yetiştirilen idareci kadrosunun

konulan yapısal istikrar programının sektörel geçişleri hızlandıran önemli bir faktör olduğu açıktır (Karagöl, Akgeyik, 2010, s.8).

Dokuzuncu Kalkınma Planı, değişimin çok boyutlu ve hızlı bir şekilde yaşandığı, rekabetin yoğunlaştığı ve belirsizliklerin arttığı bir döneme rastlamaktadır. Küreselleşmenin her alanda etkili olduğu, bireyler, kurumlar ve uluslar için fırsatların ve risklerin arttığı bu dönemde, plan Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştireceği dönüşümleri ortaya koyan temel politika dokümanıdır (www.dpt.gov.tr). Şu ana kadarki kalkınma planlarına bakıldığında zaman, yürürlükte olan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı diğerlerine göre daha kapsamlı ve daha ileriye yönelik olarak kabul edilebilir. Bunun böyle olmasındaki en temel sebep de elbette ki bilginin küreselleşme içerisinde artan öneminden kaynaklanmaktadır (<http://cesran.org/>). Bu sebeple Dokuzuncu Kalkınma Planı içinde ele alınan ana hedeflerden biri, küresel alanda rekabet edebilecek güce sahip bir Türkiye haline gelmesi olarak ön görülmüştür. Rekabetin yanı sıra, istihdamın artırılması, beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, bölgesel gelişmelerin sağlanması, kamu hizmetlerinde kalitenin artırılması da planın hedefleri arasında bulunmaktadır. İstihdamın artırılması için ise, iş gücü piyasasının geliştirilmesi, eğitimin işgücü talebine duyarlılığının artırılması, aktif iş gücü politikalarının geliştirilmesi gerektiği ön görülmüştür.

BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARININ İSTİHDAM HEDEFLERİ ve SONUÇLARI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde İşgücü Arzı ve Talebine Yönelik Hedefler ve

Sonuçlar (1963-1967)

1963-1967 yılları incelendiğinde işgücü arzı %70,3'ten %69,2'ye, işgücü talebi oranı %67,84'ten %65,66'ya düşmüş; işsizlik oranı %3,5'ten %5,1'e çıkmıştır. Birinci Kalkınma Planı'nda hedeflenen rakam 1967 yılında istihdamda 14.800.000, işgücünde 17.700.000 ve işsizlikte 900.000 kişidir (DPT, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s. 454). Bu hedefler tutmamış ve beklenenden oldukça düşük gerçekleşmiştir. Toplam istihdam artışında tahminlerden geri kalma, 1963-1967 döneminde tarımdaki ve hizmetler sektöründeki işgücü artış miktarının düşük olmasındandır. İstihdam artışı sektörlerde kullanılan teknoloji ve sektörün üretkenliği ile ilgili olmaktadır. Sektörlere göre son yılların üretkenlik artış hızlarında farklılıklar vardır (DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.131).

Tablo 1: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi Sonunda Hedeflenen İstihdam Verileri

İşgücü	17.700.000
İstihdam	14.850.000
İşsizlik	900.000

Kaynak: DPT, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.454

Tablo 2: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Gerçekleşen İstihdam Verileri

Yıl	İşgücü	İstihdam	İşsizlik	İKO	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
1963	12.294.927	11.869.484	425.443	% 70.3	% 67.84	% 3.5
1964	12.496.071	12.051.057	445.014	% 69.4	% 66.90	% 3.6
1965	12.750.940	12.297.916	453.024	% 69.6	% 67.08	% 3.6
1966	13.062.126	12.451.449	610.677	% 69.5	% 66.21	% 4.7
1967	12.247.129	12.667.446	679.683	% 69.2	% 65.66	% 5.1

Kaynak: Göktan Görmezöz, Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Dalgalanmaların İstihdam Üzerindeki Etkisi ve Olumsuz Etkilerin Azaltılmasına Yönelik Önlemler, Ankara, Uzmanlık Tezi, 2007, s.60

Birinci plan dönemi için öngörülen 2.110.000 kişilik istihdam artışı hedeflerine ulaşamamıştır. Toplam rakam 1.215.400 kişi dolaylarında olmuştur.

İşsizlik sorununun çözümünde, Birinci Planın öngördüğü en somut projeyi "Toplum Kalkınması" projesi oluşturmaktadır. Bu projeye, artan işgücünün kentlere ölçsüz bir şekilde akımını önlemek için, kırsal kesimlerde emeğin değerlendirilmesi esasına dayanan tarım dışı çalışmalara büyük ağırlık verilmesi amaçlanmaktadır (Ersel, 1998, s.31). Ancak hedeflenen planların pilot proje uygulamalarında, çalışmaların başlangıç safhasında Köy İşleri Bakanlığının kurulması ve köy toplum kalkınması çalışmalarının bu bakanlığa bırakılması sonucu bir duraklama olmuştur. Toplum kalkınması gibi, çeşitli kuruluşların her kademedede ortak çalışmalarını gerektiren bir metodun uygulanmasında, tek bir organın tüm faaliyetlerden sorumlu olduğu gibi bir anlayışın uyanması, çalışmaları sınırlamıştır. Çalışmaların aksamadan yürüyebilmesi için merkezde, il ve ilçelerde koordinasyonu sağlayacak bir düzenin kurulması gerçekleştirilememiştir. Pilot proje alanlarında, yetiştirilen idareci kadrosunun

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

TÜRKİYE'DE UYGULANAN BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARININ İSTİHDAM POLİTİKALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

devamlılığı sağlanamamış., eğitime devamlı bir nitelik verilememiş, bu konuda yukarı kademe persone-
lini yetiştirmekle sorumlu olacak araştırma ve değerlendirme yapacak "Toplum Kalkınması Enstitüsü"
kurulamamıştır (DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, s.252).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde İşgücü Arzı ve Talebine Yönelik Hedefler ve Sonuçlar (1968-1972)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde toplam işgücü talebinin 15.284.000 kişi olması, işgücü
arzının ise 17.867.000 kişi olması hedeflenmiştir. Ancak toplam talepte gerçekleşen rakam 13.908.000
kişi, toplam arzda ise 14.895.000 kişi olmuştur (DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.133). Yüzdeler-
e göre 1968-1972 yılları incelendiğinde işgücüne katılma oranı %70,3'ten %67,2'ye, istihdam oranı
%68,70'den %67,20'ye düşmüş; işsizlik oranı 1968-1972 yılları arasında görülen ekonomik, sosyal ve
siyasal karışıklıklar sebebiyle %5,8'den %6,6'ya çıkmıştır. Dönemin siyasal çalkantılarla dolu olması,
yerli ve yabancı özel sermayenin "bekle gör" politikası izlemesine yol açmıştır (www.ekodia-
log.com/Turkiye-iktisat-tarihi/ikinci-bes-yillik-kalkinma-donemi.html).

Tablo 3: İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi Sonunda Hedeflenen İstihdam Verileri

İşgücü	17.867.000
İstihdam	15.284.000
İşsizlik	583.000

Kaynak: DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, s.133

Tablo 4: İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Gerçekleşen İstihdam Verileri

Yıl	İşgücü	İstihdam	İşsizlik	İKO	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
1968	13.592.300	12.807.946	784.354	70.30%	68.70%	5.80%
1969	13.905.394	13.033.977	871.417	69.40%	67.90%	6.30%
1970	14.205.788	13.264.658	941.131	69.60%	68.00%	6.60%
1971	14.540.705	13.643.808	896.897	69.50%	67.60%	6.20%
1972	14.895.504	13.908.917	986.587	69.20%	67.20%	6.60%

Kaynak: Göktan Görmezöz, Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Dalgalanmaların İstihdam

Üzerindeki Etkisi ve Olumsuz Etkilerin Azaltılmasına Yönelik Önlemler, Ankara, Uzmanlık Tezi,
2007, s.60

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

TÜRKİYE'DE UYGULANAN BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARININ İSTİHDAM
POLİTİKALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

1961 yılında yurtdışına giden işçi miktarı 1476 iken, bu sayı ilerleyen yıllarda büyümüş ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma dönemini içinde yer alan 1969-1970 yılında 100.000'i aşmıştır. Bu konuda hedef; gidenlere iyi çalışma ve yaşama şartları sağlanması, yeni imkanlar bulunması amaç olacak, yurt dışına işgücü gitmesi devamlı bir politika olarak benimsenmeyecek, yurt kalkınmasında ihtiyaç duyulan vasıflı işgücünün yurt içinde kalması için tedbirler alınacaktır. Devletin yurt dışında olan işçilere yakın ilgisi sağlanacak bu işçilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına çalışılacaktır (DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.135). Türkiye yurtdışına giden işçilerden istihdam baskılarından uzaklaşmak, büyük miktarda döviz girdilerine ulaşmak ve maliyetine katlanmaksızın işçilerin niteliğini yükseltme olanağına sahip olmuştur. Yurt dışına işçi gönderilmesi, tamamıyla yurt dışındaki ülkelerin işçi taleplerinden kaynaklanmakta olup 1967 yılında Almanya'da otomotiv sektöründe yaşanan kriz ve 1973 yılındaki petrol krizi sebebiyle o senelerde yurt dışından işçi taleplerinde düşüş gözlenmiştir.

Bu tedbirlere rağmen işsizlik problemi azalmamış, aksine artmış, çözümü zor yapısal bir işsizlik haline dönüşmüştür. Zaman içinde devletin politikaları da değişmeye başlamış, örneğin KİT'lerdeki istihdam politikası terkedilmiştir. İşsizlik probleminin çözülememiş olmasının sebepleri; uygulamaya konulan politikalarda istikrar ve sürekliliğin sağlanamaması, insan gücü planlamasının ülke gerçeklerine cevap verebilecek şekilde gerçekleştirilememesi, emek arzını massedecek kapasitenin sanayi ve hizmetler kesimi tarafından sağlanamaması olarak sıralanabilir (Zelka, 1999, s.823-825).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde İşgücü Arzı ve Talebine Yönelik Hedefler ve Sonuçlar (1973-1977)

1973-1977 yıllarına baktığımızda işgücüne katılma oranı %67'den %66,7'ye düşmüş ve işsizlik %9,8 oranına çıkmıştır. İşgücü arzında yaklaşık 2 milyon kişilik artış ve işgücü talebinde de 1 milyon kişilik artış görülmektedir. Üçüncü plan hedeflerinde iş gücü arzının 16.080.000 kişi olacağı tahmin edilmekteyken bu rakam yaklaşık 900.000 kişi fazla gerçekleşmiştir (DPT, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.663).

Yeni istihdam olanaklarının yaratılması tarım dışı sektörlerde öngörülen üretim hedeflerinin gerçekleşmesine bağlı olacaktır. Üretim hedefleri gerçekleştirdiği takdirde toplam yurtiçi talebi plan dönemi sonunda 14.930.000 çıkacağı tahmin edilmektedir. Toplam işgücü talebi ise yurt dışına işgücü gönderilmesi tahmininin gerçekleşmesi halinde 14.980.000 olacaktır (DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.26). Ancak veriler yine tutmamış ve toplam talep 14.726.030 kişi olmuştur.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

TÜRKİYE'DE UYGULANAN BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARININ İSTİHDAM POLİTİKALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

Tablo 5: Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi Sonunda Hedeflenen İstihdam Verileri

İşgücü	16.080.000
İstihdam	14.980.000
İşsizlik	1.800.000

Kaynak: DPT, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, s.133

Tablo 6: Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Gerçekleşen İstihdam Verileri

Yıl	İşgücü	İstihdam	İşsizlik	İKO	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
1973	15.294.902	14.206.697	1.088.205	67%	62.23%	7.10%
1974	15.534.870	14.386.813	1.148.057	65.5%	60.66%	7.40%
1975	15.985.366	14.593.921	1.391.445	66.2%	60.47%	8.70%
1976	16.702.372	15.070.207	1.632.165	67.5%	60.88%	9.80%
1977	16.940.838	14.726.030*	1.664.808	66.7%	60.15%	9.80%

Kaynak: Göktan Görmezöz, *Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Dalgalanmaların İstihdam Üzerindeki Etkisi ve Olumsuz Etkilerin Azaltılmasına Yönelik Önlemler*, Ankara, Uzmanlık Tezi, 2007, s.60

* DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, s.26,

Bu planda da istihdam sorununun çözümü hızlı büyüyen bir ekonomik büyümeye bağlanmıştır. İstihdam sorununun çözümü için sermaye yoğun teknolojilerin artırılması gereği üzerinde durulmuştur. Bu hedefin sonucunda, sermaye yoğunluğunun bir göstergesi olan çalışan başına düşen sermaye miktarının artışı özel kesimde kamu kesimine oranla daha hızlı olmuştur (DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.19). 3. Plan döneminde diğer hedefler de şu şekildedir (DPT, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.664);

•Kişilerin yetiştirildikleri meslek ve alanlarda istihdamının sağlanması esas olacaktır.

•Ekonomik gelişmenin belli bir düzeye ulaşmasına kadar devam etmesi beklenen işgücü fazlasının, yoğun olduğu bölge ve sektörlerin dış ülke istihdam olanaklarından öncelikle yararlandırılması esas olacaktır.

•İş ve işçi Bulma Kurumu, iş arayanların, en kısa dönemler içinde en yüksek verimi sağlayabilecekleri açık işlerde istihdamlarını kolaylaştırıcı tedbirleri özellikle yoğun sanayi bölgelerinde alacaktır.

• İstihdamla ilgili gelişmeleri yakından izlemeye imkan vermek üzere üretim birimlerinin mevcut ve yakın gelecekteki gelişim programlarına dayalı olarak, kullanılmadıkları durumlarında oldukları işgücünün nicelik ve niteliği hakkında güvenilir bilgileri toplayan ve değerlendiren bir sistem kurulacaktır.

Ancak bu plan döneminde de gelişmeler planlandığı gibi sonuçlanmamıştır. Dördüncü kalkınma planının 1. bölümünde ele alınan, “Üçüncü Plan Döneminde Görülen Ekonomik ve Toplumsal Gelişmeler” kısmında, “Yükseköğrenim görmüş insan gücünün sayısal açıdan hızlı bir gelişme göstermesi nitelikli insan gücünün yanlış kullanımına yol açmaktadır, yükseköğrenim görmüş insangücü fazlası üretimde teknisyen yerine kullanılmakta, bu uygulama bir yandan üretim maliyetini artırmakta, öte yandan ulusal düzeyde kaynak savurganlığına yol açmaktadır.” ibaresi yer almaktadır (DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.30). Ayrıca dış ülkelere istihdam olanakları 1973 yılında enerji bunalımı ile başlayan ekonomik durgunluk ve artan işsizlik sonucu Batı ülkeleri işçi alımını önemli ölçüde durdurmuşlardır. İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun ise iş arama kanalları içinde en az tercih edilen kanallardan biri olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla kurumun, değil istihdam yaratmak veya tedbirleri almak, toplam işsiz sayısını bile belirlemede güvenilir olmadığını söylemek mümkündür.

Kırdan kente yönelik göçler sektörler arası işgücü transferinde önemli yer tutmaktadır. Aynı zamanda verilere göre kırsal kesimde kullanılmayan işgücü ve açık işsizlik oranları kentsel işsizlik oranlarının da arttığı dikkati çekmektedir. Özellikle kentsel sektörün talep ettiği işgücü niteliğinin kırsal kesimden gelen göçmenler tarafından doldurulamamış olması önemli bir faktör olarak görülmektedir (Tatlıdil, 2002, s.9).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde İşgücü Arzı ve Talebine Yönelik Hedefler ve Sonuçlar (1978-1982)

Dördüncü Kalkınma Planı hedefleri arasında işgücü arzının 17.535.000 kişiye ulaşacağı ve işgücü talebinin 16.411.000 kişiye ulaşacağı öngörülmüştür. Ancak dönem sonunda çıkan rakamlar daha düşük kalmıştır. İşgücü arzı 17.773.000 kişiye, işgücü talebi ise 15.577.000 kişiye ulaşmıştır. 1979 ve 1980 yılındaki dalgalanmada işgücüne katılma oranı ve istihdam oranının azalmasına rağmen işsizlik oranı yükselmemiş aksine düşmüştür. Bunun nedeni işgücüne dahil olmayan nüfusun 1979 yılında %8,8, 1980 yılında ise %20,02 artmasıdır (Bulutay, 1995, s.244). Bu dönemde işgücü arzında %5 düzeyinde düşme gözlenirken, iş gücü talebinde de %3 oranında azalma kaydedilmiştir.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

TÜRKİYE'DE UYGULANAN BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARININ İSTİHDAM POLİTİKALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

Tablo 7: Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi Sonunda Hedeflenen İstihdam Verileri

İşgücü	17.535.000
İstihdam	16.411.000
İşsizlik	1.700.000

Kaynak: DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, s.252

Tablo 8: Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Gerçekleşen İstihdam Verileri

Yıl	İşgücü	İstihdam	İşsizlik	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus	İKO	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
1978	16.968.818	15.505.451	1.463.367	9.083.293	65.1%	59.52%	8.6%
1979	17.077.691	15.702.127	1.375.564	9.882.319	63.3%	58.24%	8.1%
1980	17.923.971	16.437.249	1.486.722	11.860.527	60.2%	55.19%	8.3%
1981	17.047.000	15.839.000	1.208.000	10.494.000	61.9%	57.51%	7.1%
1982	17.205.000	16.006.000	1.199.000	11.161.000	60.7%	56.43%	7%
1983*	17.773.000	15.577.000	1.100.000	-	63%	-	-

Kaynak: Gökten Görmezöz, *Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Dalgalanmaların İstihdam Üzerindeki Etkisi ve Olumsuz Etkilerin Azaltılmasına Yönelik Önlemler*, Ankara, Uzmanlık Tezi, 2007, s.62

* DPT, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, s.128

Bu planda istihdam ilk kez temel sorun olarak ele alınmıştır. İşgücünün sürekli eğitilmesinin önemi vurgulanmış olup, bölgelerarası yetişkin insangücü dengesizliğini azaltacak, özellikle yükseköğrenim mezunlarının zorunlu çalışmasına yönelik yasal düzenlemelerin yapılacağı belirtilmiştir. Kamudaki kadro şişkinliklerinin önleneyeceği de ifade edilmiştir. Dönem sonunda, bu konularda gelişme yaşanmadığı görülmektedir. Niteliksiz ve orta nitelikli işçi kullanan sanayilere ve hizmet faaliyetlerine ait yatırımlar bu tür iş gücü arzının yoğun bulunduğu bölgelere özendirileceği açıklanmıştır (Murat, 2007, s.104). Bu özendirilmenin, Dördüncü Plan hedefleri arasında olmasına rağmen gerçekleştirilmeden Beşinci Plan hedefleri arasında da yer aldığı görülmektedir.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

TÜRKİYE'DE UYGULANAN BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARININ İSTİHDAM POLİTİKALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde İşgücü Arzı ve Talebine Yönelik Hedefler ve Sonuçlar (1984-1989)

Türkiye'de emek piyasasında Beşinci Plan Döneminde öngörülen tahminlere göre toplam işgücü arzı 1989 yılında 19.457.000 kişi, toplam sivil işgücü talebi ise 17.174.000 kişi olacaktır (DPT, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.128). Bu tahminlerin sonucunda, öngörülen veriler yine gerçekleşmemiş ve plan sonunda iş gücü arzı 18.680.000 kişi, işgücü talebi ise 16.802.000 kişide kalmıştır. 1988-1989 yıllarında işsizlik oranı daha önceki yıllara göre yükselmiştir. 1984 yılında %7,6 olan işsizlik oranı 1989 yılında %10'ları görmüştür.

Tablo 9: Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi Sonunda Hedeflenen İstihdam Verileri

İşgücü	19.457.000
İstihdam	17.174.000
İşsizlik	2.283.000

Kaynak: DPT, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, s.128

Tablo 10: Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Gerçekleşen İstihdam Verileri

Yıl	İşgücü	İstihdam	İKO	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
1984	17.763.000	16.419.000	59,00%	54.56%	7.6%
1985	17.973.000	16.699.000	57.5%	53.43%	7.1%
1986	18.462.000	17.010.000	57.8%	53.23%	7.9%
1987	18.974.000	17.402.000	58.1%	53.29%	8.3%
1988	19.391.000	17.755.000	57.5%	52.61%	8.4%
1989*	18.680.000	16.802.000	-	-	10.1%

Kaynak: Göktan Görmezöz, Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Dalgalanmaların İstihdam Üzerindeki Etkisi ve Olumsuz Etkilerin Azaltılmasına Yönelik Önlemler, Ankara, Uzmanlık Tezi, 2007, s.78

* DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, s.302

Bu planın hedeflerinden birisi istihdamı artırmak ve öncelikle genç işsizliği azaltmaktır. Planda öngörülen kalkınma hızının gerçekleşmesi ve buna ilave olarak uygulanacak ekonomik ve sosyal politika tedbirleri sonucunda, plan döneminde mevcut işgücü fazlasının mutlak sayısı olarak bugünkü düzeyini aşmaması ve işsizlik oranının gerilemesi mümkün olacaktır (www.dpt.gov.tr).

Beşinci Beş Yıllık Plan ile getirilen çeşitli politikalar sonucunda hedefler ve gerçekleşme durumları şu şekildedir;

•Beşinci Beş Yıllık Plan döneminden itibaren, işgücü yoğunluğu yüksek sektörlere ağırlık verilmesi ve en çok göç veren vilayetlere, bu sektör yatırımlarının götürülmesi esası uygulamaya konulacaktır. Bu plan gerçekleşmemiş olup, Altıncı Kalkınma Planı içinde en çok göç veren ve kalkınmada öncelikli bölgelere sanayilerin kurulmasında devlet öncülük yapmaya devam edecek, fiziksel ve sosyal altyapıda-ki eksiklerin giderilmesine yönelik kamu yatırım faaliyetleri sürdürülecektir maddesi yer almıştır.

•Okul içi ve yaygın eğitim programlarının fonksiyonel hale getirilmesi ve işe dönük ve hizmet içi eğitimin teşvik edilmesi yoluyla vasıfsız işgücünün vasıf kazanarak istihdamı kolaylaştırılacaktır. Beşinci Plan'da yer alan bu madde, Altıncı Plan'da da tekrar edilmiş ve vasıflı insan gücü yetiştiren meslek yüksekokulları ile meslek liseleri bütünlük içinde ilişkilendirilerek geçerliliği kalmamış dalların muhafazasından ve aşırı ölçüde çeşitlendirmeden kaçınılacak ve elektronik, bilgisayar, turizm, hemşirelik, sağlık teknisyenliği alanlarına öncelik verilecektir olarak yer almıştır.

•Yabancı Sermaye akışının hızlandırılması ve serbest bölgelerin geliştirilmesi yoluyla istihdam imkânlarının artırılması sağlanacaktır. Bu konuda 1984 yılında, 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'na işlerlik kazandırmaya yönelik mevzuat düzenlemeleri yapılmıştır. Döviz kurunun belirlenmesinde öncesine kıyasla daha esnek bir sisteme geçilmiştir.

•Kırsal gelirin yükseltilmesi ve kırsal alt yapının geliştirilmesi amacıyla işsizlik açısından özellik gösteren bölgelerde mevsimlik işsizlere ek iş sağlamak üzere projeler ilave bir tedbir olarak uygulanacaktır. Bu konuda da herhangi bir atılım yapılmamıştır.

•Genç işsizliğini azaltmak amacıyla, gençlere istihdam sağlayan işverenlerin vergi ve diğer yollarla teşvik edilmesi, gençlerin istihdam edilebilir hale getirilmesini mümkün kılacak nitelikte beceri eğitimiyle donatılmasına yardımcı olan işverenlere vergi iadesi uygulaması başlatılacaktır. Bu uygulama başlatılmamıştır.

•Kamu kesiminde işçi işveren ilişkilerini ahenkli ve düzenli bir şekilde yürütmek üzere, "Kamu Kesimi İşveren Sendikaları" kurulacaktır. 1985 ve 1986 yıllarında bu konuda düzenlemeler yapılmış olup, kamu işveren sendikaları Çalışma Bakanlığı bünyesinde bir çok kez toplantı yapmış ve çeşitli alternatifler oluşturmuşlardır. Bu alternatifler arasında kamu işveren sendikalarının sayısının üçe indirilmesi alternatifini seçilerek TÜHİS (Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası), KAMU-İŞ (Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası), TÜRK KAMU-SEN (Türkiye Maden

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

TÜRKİYE'DE UYGULANAN BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARININ İSTİHDAM POLİTİKALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

Enerji ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası) olarak yeni örgütlenmelerini kazanmışlardır (<http://www.kamu-is.org.tr/tarihce2.htm>).

•Son 10 yıldır hızlı bir düşme eğilimi içinde olan ve halen %6,2 civarında seyreden iş kazalarının, endüstrileşmiş ülkelerde olduğu gibi %3-%4 seviyesine inmesi için öngörülen tedbirlerin uygulanması sıkı bir denetime tabi tutulacaktır. Bu tedbirler Altıncı Kalkınma Planı döneminde alınmaya başlanmış olup Altıncı Planda yer alan şu madde ile belirtilmiştir (DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1989,s.304); “İş kazalarının önlenmesine yönelik tedbirler geliştirilecek işyeri hekimliği müessesesi, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerini de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılacaktır.”

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde İşgücü Arzı ve Talebine Yönelik Hedefler ve Sonuçlar (1990-1994)

Türkiye'de emek piyasasında Altıncı Plan Dönemi tahminlere göre 1989 yılında yaklaşık 18.680.000 olan toplam işgücü arzı 1994 yılında 20.937.000 kişiye ulaşacaktır. 1989 yılında 16.802.000 olan toplam sivil işgücü talebi ise, Altıncı Plan Dönemi sonunda 19.117.000 kişiye ulaşacaktır. İşsizlik oranının %8,7 olması öngörülmektedir. Ancak, 1994 krizi ile beraber işsizlik %10,5'e yükselmiştir. Planı kapsayan 1990–1994 yılları içinde iş gücü arzında yaklaşık 700.000 kişilik artış olmakla beraber, işgücü talebinde pek değişiklik olmamıştır. Tahmin edilen rakamların altında işgücü arzı ve talebi oluşmuştur. Planda ön görülen tahminler gerçekleşmemiştir.

Tablo 11: Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi Sonunda Hedeflenen İstihdam Verileri

İşgücü	20.937.000
İstihdam	19.117.000
İşsizlik	1.820.000

Kaynak: DPT, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, s.302

Tablo 12: Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Gerçekleşen İstihdam Verileri

Yıl	İşgücü	İstihdam	İKO	İşsizlik Oranı
1990	19.954.000	18.364.000	56.7%	8%
1991	19.967.000	18.421.000	56,2%	7.7%
1992	20.196.000	18.600.000	55,5%	7.9%
1993	20.232.000	18.702.000	54.2%	7.6%
1994	20.424.000	18.285.000	53.2%	10.5%

Kaynak: DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, s.49

1990-1994 yıllarını kapsayan bu planda belirtilen başlıca amaçlar hızlı, dengeli ve istikrarlı bir kalkınma süreci içinde gelir dağılımını iyileştirmek, işsizliği, bölgesel ve yöresel gelişmişlik farklarını azaltmaktır. Planın amaçları doğrultusunda benimsediği temel politikalar ve sonuçları şunlardır;

•Her kademede eğitimin kalitesinin yükseltilmesi, eğitim programları, yöntemleri ve araçlarının ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma ile bilim ve teknolojinin gerekleri doğrultusunda geliştirilmesi esas alınacak, yaygın ve meslek kazandırıcı eğitime öncelik verilerek ekonominin ihtiyaçlarına cevap verecek bir şekilde getirilecektir. Bu hedef gerçekleşmemiş olup sebepleri Yedinci Kalkınma Planı içinde yer almıştır; “Küçük ve orta ölçekli işletmelerin imkanlarının yetersiz olması da bu kuruluşların eğitime kaynak tahsisini sınırlandırmaktadır. Mesleki-teknik örgün ve yaygın eğitimin ekonominin insangücü ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi çalışmalarında amaçlanan düzeye ulaşamamıştır. Özellikle yaygın eğitimde yetersiz kalmıştır. Mesleki ve teknik eğitimde, örgün eğitim ile yaygın eğitim arasında uygun bir işbölümü yapılmasının önemi devam etmektedir (DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995,s.25).”

•Bilim adamı, Öğretim üyesi ve Öğretmen yetiştirilmesine özel bir önem verilerek üstün kabiliyetli gençlerin bu alanlara yönelmeleri için gereken tedbirler alınacaktır. Bu hedef dahilinde gereken tedbirler alınmadığı gibi gerçekleşmeyen hedef Yedinci Kalkınma Planında; “Altyapısı yeterince oluşturulmadan çok sayıda yeni yükseköğretim kurumunun açılması eğitim-öğretimin kalitesini olumsuz etkilemekte, öğretmen ve öğretim üyesi ihtiyacının karşılanmasında güçlükler yol açmaktadır. Öğretmen ve öğretim üyelerinin eğitim kurumlarına dağılımında dengesizlikler bulunmaktadır (DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, Nisan 1995,s.13).” olarak yer almıştır.

•İş analizlerine dayalı meslek standartları hazırlanarak mesleklere uygun vasıflar, işgücü piyasasının ihtiyaçlarına göre belirlenecektir, meslek kazandırıcı örgün ve yaygın eğitim programları, gerekli bilgi ve becerileri verebilecek şekilde modüler bir yapıda düzenlenecektir. Bu konuda da bir gelişme kaydedilmemiştir. Zira Yedinci Plan Döneminde şu ibare yer almaktadır; “Toplam işgücü içinde azami eğitim düzeyi ilkökul mezuniyeti olanların oranı %75'i bulmaktadır. Çıraklık sistemi yeterince geliştirilememiştir. İşgücünün ortalama niteliğinin düşüklüğü istihdamın geliştirilmesine kısıtlayıcı bir etki yapmaktadır.

•Açık öğretim ve uzaktan öğretim, geniş kitlelerin ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerileri elde etmelerine imkan verecek esnek bir yapıya kavuşturulacaktır. Bu hedef de ne yazık ki olumlu sonuçlanmamış ve; “İşgücü piyasasında esnekliğin artırılmasını dikkate alacak, yaygınlaşmaya başlayan yeni çalışma

biçimlerini düzenleyecek, ülke şartlarına ve uluslararası standartlara uygun mevzuatı oluşturma çalışmaları henüz sonuçlandırılmamıştır” olarak Yedinci Kalkınma Planı içinde yer almıştır.

•Kamu kurumlarında, zaman içindeki gelişmelere açık, kuruluşların amaçlarıyla uyumlu olan ve iş tanımları, iş değerlendirilmeleri, liyakata dayalı ücret sistemleri ve hizmetiçi eğitimi kapsayan bir insangücü planlaması sistemi oluşturulacaktır. Bu sistem ne yazık ki oluşturulamamış olup Yedinci Plan Döneminde şu ibare yer almaktadır (DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995,s.51); “Ücretlerle verimlilik, liyakat, kıdem ve kariyer arasında yeterince bağlantı kurulamaması, kamu kesiminde bu bağın bütütünü zayıflamış olması ve kamu kesimi istihdamının ücretli çalışanların %40’ını oluşturması, kurumsallaşma eksikliği, bazı alanlarda güvence belirsizliği gibi nedenlerin etkisiyle işgücü piyasasının işleyişindeki aksaklıklar sürmektedir.”

Bu planda, geniş istihdam imkânları olan hizmet sektörünün geliştirilmesine çalışılacak, küçük ve orta ölçekli girişimlerin geliştirilmesi için mevzuatta ve uygulamada karşılaşılan güçlükler ortadan kaldırılacak ve bu girişimlerin geliştirilmesi desteklenecek, eğitim sistemi içinde ve dışında her düzeyde nitelikli işgücü yetiştirilmesine ağırlık verilecek, örgün ve yaygın mesleki eğitim, beceri kazandırma eğitimi, iş öncesi eğitimi, iş başı eğitimi ve yeniden eğitim programları ve hizmetleri desteklenerek yaygınlaştırılacaktır.

Bu maddelere ilave olarak kısmi zamanlı (part-time) istihdam imkânları da geliştirilecektir maddesi eklenmiştir (Murat, s.106-107). Ancak bu plan döneminde bu konuya değinilmemiş olup, Yedinci Kalkınma Planı Döneminde hala konu ile ilgili yapılması gerekenler olduğu belirtilmiştir. Esnek zamanlı, kısmi zamanlı ve diğer standart dışı çalışma türleri konusunda hukuki boşluk bulunmaktadır. Bu boşluk doldurularak bu tür çalışmaların hukuki çerçevesinin oluşturulması amaçlanmaktadır (DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995,s.227).

Bu plan döneminde hedeflenen İş ve İşçi bulma Kurumu'nun yeniden yapılanması gerçekleştirilememiş ve istihdam hizmetleri yeterince gelişmemiştir. Meslek standartlarının geliştirilmesi konusunda yeterince mesafe alınamamıştır. 1995 yılında, İş ve İşçi Bulma Kurumu'nu geniş kapsamlı ve etkili istihdam hizmetleri verecek şekilde İş Kurumu olarak yeniden düzenlemeye yönelik Yasa Tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir (DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995,s.51).

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

TÜRKİYE'DE UYGULANAN BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARININ İSTİHDAM POLİTİKALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde İşgücü Arzı ve Talebine Yönelik Hedefler ve Sonuçlar (1996-2000)

1996-2000 yılları incelendiğinde istihdam oranı %50,17'den %46,70'e düşmüş; işsizlik oranı %6,6'dan %7,3'e yükselmiştir. İşsizlik oranı genel olarak artış göstermesine rağmen 2000 yılında azalma görülmektedir. Hâlbuki, plan öncesi tahmin, 2000 yılında % 7,7 oranında işsizliğin olacağına yöneliktir. İşgücünün 22.462.000 kişi, istihdamın ise 20.737.000 kişi olacağı öngörülmektedir (DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995,s.55). Gerçekleşen sonuçlar tahminlerin üstündedir.

1999 yılında toplam işgücü 23.078.000 kişiye, toplam istihdam ise 21.581.000 kişiye ulaşmıştır. 1999 yılındaki dalgalanmada istihdam oranı azalmıştır.

Tablo 13: Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi Sonunda Hedeflenen İstihdam Verileri

İşgücü	22.462.000
İstihdam	20.737.000
İşsizlik	2.139.000

Kaynak: DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, s.49

Tablo 14: Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Gerçekleşen İstihdam Verileri

Yıl	İşgücü	İstihdam	İşsizlik	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
1996	22.697.000	21.194.000	1.503.000	50,17%	6,60%
1997	22.755.000	21.204.000	1.552.000	48,97%	6,80%
1998	23.385.000	21.779.000	1.607.000	49,17%	6,90%
1999*	23.247.000	21.546.000	1.701.000	48,66%	6,90%
2000**	23.078.000	21.581.000	1.497.000	46,70%	7,30%

Kaynak: Göktan Görmezöz, Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Dalgalanmaların İstihdam Üzerindeki Etkisi ve Olumsuz Etkilerin Azaltılmasına Yönelik Önlemler, Ankara, Uzmanlık Tezi, 2007, s.78

* DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, Nisan 2000,s.102

** http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=25&ust_id=8

Bu planın en olumlu yönü, büyüme oranının %3,9 ve işsizlik oranının da hedeflenen orandan (%7,7) daha düşük (%7,3) çıkmasıdır (Murat, s.107). İstihdam artırılmasının temel ilke olduğu belirtilen planda teknolojik gelişmeye paralel olarak işgücünün niteliğinin yükseltilmesiyle istihdamın gelişme potansiyelinin güçlendirileceği öngörülmüştür.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

TÜRKİYE'DE UYGULANAN BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARININ İSTİHDAM POLİTİKALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde İşgücü Arzı ve Talebine Yönelik Hedefler ve Sonuçlar (2001-2005)

Sekizinci Plan sonunda, 2005 yılında toplam işgücü arzının 25.689.000 kişiye, toplam işgücü talebinin ise 24.242.000 kişiye ulaşacağı ve işsizlik oranının ise %5,6 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000,s.102). Şubat 2001 krizi ile örtüşen Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın işgücü piyasası ile ilgili verilerinin tutmadığı görülmüştür. İş gücü arzı 22.455.000 kişide kalmış, toplam iş gücü talebi ise 20.067.000 kişiye yükselmiştir. İşsizlik oranı ise tahmin edilen oranın çok üstünde, % 10,60 olarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 15: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi Sonunda Hedeflenen İstihdam Verileri

İşgücü	25.689.000
İstihdam	24.242.000
İşsizlik	1.447.000

Kaynak: DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, s.102

Tablo 16: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Gerçekleşen İstihdam Verileri

Yıl	İşgücü	İstihdam	İşsizlik	İKO	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
2001	23.491.000	21.524.000	1.967.000	49,80%	45,64%	8,40%
2002	23.818.000	21.354.000	2.464.000	49,60%	44,45%	10,30%
2003	23.640.000	21.147.000	2.493.000	48,30%	43,23%	10,50%
2004	22.016.000	19.632.000	2.385.000	46,30%	41,30%	10,80%
2005	22.455.000	20.067.000	2.388.000	46,40%	41,50%	10,60%

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Bu plan çerçevesinde gerçekleştirilmesi hedeflenen politikalar ve gerçekleşme durumları şu şekildedir (DPT,Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000,s.104);

•“Üretken yatırımların artırılması ve istikrarlı ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi suretiyle istihdam artışı sağlanacak ve işsizlik azaltılacaktır.” İşsizlik ne yazık ki azaltılmamış, aksine bu plan dönemi içinde 2 haneli rakamlara ulaşmıştır.

•“İstihdamın yapısı tarım dışı sektörler lehine değiştirilecek, ekonominin ihtiyaç duyduğu işgücü yetiştirilecek, işgücünün bilgi çağının gerekleri doğrultusunda niteliği yükseltilecek ve işgücü piyasasında etkinlik artırılabilecektir.” Ancak genç işsizliğe yönelik, Sekizinci Plan döneminde eğitim sistemi, işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmıştır. Genç ve eğitilmiş kişilerin işsizlik oranlarında da kayda değer bir düşüş sağlanamamıştır.

•“Beyin göçünü önlemek amacıyla nitelikli işgücünün yurtiçinde istihdamını sağlayıcı tedbirler alınacaktır.” Bu konuda bir çalışma yapılmamış olup, işgücünün eğitim ve nitelik düzeyi plan dönemi içinde yükselmiş olmasına rağmen hala AB ortalaması altında yer almaktadır.

•Özellikle gençlere, kadınlara ve özürülere yönelik olmak üzere işsizliği önleyici tedbirler alınacaktır. İşsizlik riskiyle karşılaşabilecek beceri düzeyi ve ücret seviyeleri oldukça düşük kişilerin işsiz kalmalarını önleyici ve niteliklerini artırmayı hedefleyen aktif ve pasif istihdam politikaları uygulanacaktır.” Nitekim planlanan hedefler dahilinde bu politikalar etkin bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda AB ve Türkiye'nin ortak finansmanı ile İŞKUR tarafından Aktif İşgücü Piyasası Programları Projesi yürütülmüştür. Bu proje kapsamında 50.059 kişi eğitilmiş olup, bu kişilerden toplam 7.463 kişi istihdam edilmiştir (DPT, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2006, s.457). AB'ye uyum çerçevesinde teknolojik gelişmeye paralel olarak işgücünün niteliğinin yükseltilmesi yoluyla istihdamın gelişme potansiyeli güçlendirilecektir. Bu konuda şu çalışmalar yapılmıştır; Çalışma hayatı mevzuatının Türkiye'nin değişen ve gelişen şartlarına, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmelerine ve AB mevzuatına uyumunu sağlamayı amaçlayan 4857 sayılı İş Kanunu 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu ile Kurum, günün ihtiyaç ve koşullarına göre bir istihdam kurumu olarak yeniden yapılandırılmıştır. Özel istihdam büroları açılması olanağı sağlanmıştır. İşgücü piyasası ile ilgili bilgi sisteminin oluşturulması amacıyla İşgücü Piyasası Bilgi Danışma Kurulu oluşturulmuştur. İstihdamın ve yatırımların artırılmasını amaçlayan 5084 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. AB'ye katılım sürecinde Avrupa İstihdam Stratejisine uyum çalışmaları kapsamında 2003 yılında İstihdam Durum Raporu hazırlanmıştır (DPT, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2006,s.45).

2001 ekonomik krizinden sonra ekonomin yeniden yapılanma sürecine girmesi ile üretim ve yatırımlarda artış yaşanmış, yüksek bir büyüme süreci yakalanmış olsa da bu durum istihdama yansımamıştır. Yani istihdamsız bir büyüme sürecine girilmiştir. İşgücü piyasasındaki yapısalıklar, işgücü verimliliğinin artışı ve yüksek kapasite kullanımı gibi etmenler büyümenin istihdama yansımalarını engelleyen önemli faktörler olarak sıralanmaktadır (Duruel, Kara, 2009, s.64).

Sekizinci plan döneminde, kanunla istihdamın korunmasına, geliştirilmesine, yaygınlaştırılmasına ve işsizliğin önlenmesi faaliyetlerine yardımcı olmak ve işsizlik sigortası hizmetlerini yürütmek üzere Türkiye İş Kurumu kurulmuştur. Sekizinci Plan döneminde istihdamın artırılmasında etkin bir araç olarak aktif işgücü politikalarına verilen önem artmıştır. İş gücünün beceri ve yeterliliğini geliştirerek istihdam edilebilirliğini artırılmasını amaçlayan aktif işgücü politikaları, işgücü yetiştirme, mesleki

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

TÜRKİYE'DE UYGULANAN BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARININ İSTİHDAM POLİTİKALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

eğitim ve işgücü uyum programlarını, mesleğe yöneltme, mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin sunulmasını, iş arama stratejilerinin geliştirilmesini, işsizler, özürllüler, kadınlar ve gençler gibi dezavantajlı grupların iş bulmasını, girişimcilik eğitimlerini ve istihdam garantili eğitim programlarını kapsamaktadır (DPT, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2006,s.37-38). İstihdam edilen oranı her geçen yıl artmaya devam etmektedir ancak Sekizinci Plan döneminde, Türkiye’de yaratılan istihdam, çalışma çağı nüfusunun ve işgücünün gerisinde kalmıştır. Ayrıca, genç ve eğitilmiş nüfus içindeki işsizlik oranının yüksekliği işgücü piyasasındaki önemli sorunlardan biri olmaya devam etmiştir. İstihdam artışının büyümeden daha düşük düzeyde gerçekleşmesinin en önemli nedeni, tarım sektöründe yaşanan istihdam azalışıdır.

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde İşgücü Arzı ve Talebine Yönelik Hedefler ve Sonuçlar (2007-2013)

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi 2007-2013 yıllarını kapsamaktadır. Bu doğrultuda işgücü katılım oranının %50,7; istihdam oranının %45,1 ve işsizlik oranının %7,7 olması hedeflenmektedir.

Tablo 17: Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi Sonunda Hedeflenen İstihdam Verileri

İKO %	50,7
İO %	45,1
İşsizlik %	7,7

Kaynak: DPT, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, s.102

Tablo 18: Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Gerçekleşen İstihdam Verileri

YIL	İŞGÜCÜ	İSTİHDAM EDİLEN	İŞSİZ	İŞGÜCÜN E KATILMA ORANI	İSTİHDAM ORANI	İŞSİZLİK ORANI
2006	23.251.000	20.954.000	2.295.000	48%	43,20%	9,90%
2007	23.523.000	21.189.000	2.333.000	47,80%	43,10%	9,90%
2008	24.761.000	22.213.000	2.548.000	49,40%	44,30%	10,30%
2009	25.416.000	22.021.000	3.396.000	49,00%	42,50%	13,40%
2010	25.641.000	22.594.000	3.046.000	48,80%	43,00%	11,90%
2011	26.725.000	24.110.000	2.615.000	49,90%	45,00%	9,8%
2012	27.339.000	24.821.000	2.518.000	50,00%	45,40%	9,2%
2013	28.271.000	25.524.000	2.747.000	50,80%	45,90%	9,7%

Kaynak: TOBB, “Ekonomik Rapor”, Ankara, 2007, s.127 / TÜİK, Haber Bültenleri, Hanehalkı İşgücü Araştırması,2013, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Bu plan çerçevesinde Dokuzuncu Kalkınma Planı Döneminde gerçekleştirilmesi hedeflenen diğer politikalar şu şekildedir;

•İşgücü piyasasında yaşanan yapısal dönüşümün plan döneminde de sürmesi ve tarım sektöründen ayrılan istihdamın diğer sektörlere kayması beklenmektedir. İstihdamın yapısındaki değişimin temelde hizmetler sektörü lehine olacağı tahmin edilmektedir.

•İstihdam odaklı sürdürülebilir büyümenin sağlanması, iş ortamının iyileştirilmesi, işgücü piyasasının işleyişinin etkinleştirilmesi, işgücünün nitelik ve beceri düzeyinin yükseltilmesi ve aktif işgücü politikalarının geliştirilmesi yoluyla tarım dışı sektörlerde yeni iş olanakları yaratılması sonucunda plan döneminde istihdamın yıllık ortalama %2,7 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

•Eğitim seviyesinin yükseltilmesi, aktif işgücü politikalarıyla istihdam edilebilirliğin artırılması, işgücü piyasasına girişin kolaylaştırılması ve teşvik edilmesi yoluyla Plan döneminde işgücüne katılma oranının 2,1 puan artacağı öngörülmektedir. Bu artışın temel belirleyicisinin kadınlar olması beklenmektedir.

•Bu gelişmelere bağlı olarak Plan döneminde istihdam oranının %3,2 puan artacağı, işsizlik oranının ise %2,7 düşeceği tahmin edilmektedir.

2008 yılında ABD'de başlayan finansal kökenli krizin reel ekonomiye yayılması ile birlikte küresel düzeyde ekonomik büyüme ciddi bir şekilde gerilemiştir. 2006 ve 2007'de %5'i aşan büyüme oranları 2008'de %3'e gerilemiştir. Ülkemizde küresel kriz şoku ile artan işsizlik düzeyi 2010 yılında %14'ler civarındadır. 2009'un son çeyreğinde ulusal düzeyde ekonomi %6 büyümüş olmasına rağmen işsizlik oranları istikrarlı seyrini korumuştur. 2008 yılında %11 düzeyinde olan işsizlik oranı 2009 sonunda dramatik bir artışla %14 civarına çıkmıştır (Karagöl, Akgeyik, s.18-19). 2010 verileri işsizliğin yeniden % 12 civarına gerilediği ve 2013 yılında %9,6 ile planlanan hedefe ulaşamadığı görülmektedir.

İşgücü piyasasında görülen belirgin gelişmelerden biri de işgücüne katılma oranında yaşanan yükselmedir. 2006 yılında %48 olan işgücüne katılma oranı 2013 yılı verilerine göre %50,8 seviyesine yükselmiştir. Bunun elbette sebepleri bulunmaktadır. Ev hanımlığına yönelen kadınların hızla istihdama katılma çabaları, krizin ardından oldukça artış göstermiştir. 2010 Ocak ayından 2010 Haziran ayının sonuna kadar 6 aylık süre içinde ev hanımlığını bırakan kadınlar %6,29 düzeyindedir (Okan Üniversitesi Finansal Riskleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2010).

SONUÇ

Türkiye’de bilinçli ve yaygın istihdam politikasına Planlı Kalkınma Dönemi’nde başlanmıştır. Planlı dönemin ilk yıllarında devlet istihdam probleminin çözümünü sanayi sektörünün gelişmesine bağlı olarak görmüştür. Planlı dönemin başlangıcından itibaren ilk üç plan döneminde, yani 1978 yılına kadar istihdam konusu ana sorunlardan biri olarak ele alınmamıştır. Öncelik ekonomik refah olarak planlanmış ve ülke gelirlerinin artmasına paralel olarak istihdam oranının da artacağı ön görülmüştür. İstihdamın ayrı bir konu olarak ele alınması Dördüncü Plan döneminden itibaren gerçekleşmiştir.

1990’lı yıllardan itibaren Türkiye ekonomisindeki büyüme, piyasalara güven veren istikrarlı bir büyüme olmaktan uzaktır. İstikrarsız büyüme firmaların yatırım kararlarına ihtiyatla yaklaşmalarına neden olmuştur. Bu nedenle kalıcı bir istihdam artışı sağlanamamıştır. İstikrarsız ve dalgalanmalara bağlı büyüme, kalıcı bir işgücü istihdamı yaratmamıştır. 1994 yılındaki ekonomik krizin öncesi 1993 yılında tüm sektörlerde istihdam oranlarında çok düşüş olmuştur.

1990’lı yıllardan sonra ekonomik büyümenin istihdam yaratmadığının görülmesi üzerine istihdam politikalarını yeniden gözden geçiren ve istihdam konusundaki engelleri kaldırmayı amaçlayan yeni uygulamalara yönelen ülkelerin sayısı hızla artış göstermeye başlamıştır. Bu noktada genel eğilim, işsizliğin sonuçlarını tazmin eden işsizlik sigortası, işsizlik yardımları gibi uygulamaları içeren pasif istihdam politikalarından ziyade; işgücü piyasasının işleyişini geliştiren aktif politikalarla istihdam olanaklarının ve istihdam edilebilirliğin artırılması şeklindedir.

Kalkınma planlarında ne arzu edilen rakamlara ulaşılabilmiş, ne de istenen kalkınma hedefleri gerçekleştirilebilmiştir. Araştırmaya konu olan işgücü arzı ve talebi açısından bundan sonraki dönemlerde arzu edilen hedefleri gerçekleştirebilmek için daha kapsamlı çalışmalar yapılması ve amaçlara ulaşabilmek için her bbir amaca nasıl ulaşabileceğine yönelik yolların tek tek çizilmesi daha verimli olacaktır. Aksi takdirde bundan sonraki Kalkınma Planları’nda da aynı şekilde sonuçsuz ve olumsuz neticelerin alınması kaçınılmazdır.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

TÜRKİYE'DE UYGULANAN BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARININ İSTİHDAM POLİTİKALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

KAYNAKÇA

- Artukoğlu, Oğuzhan Sökmen; Yurtdışı İşçi Tsarruflarının Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Banka Sitemi ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri, Ankara, Uzmanlık Tezi, 2005
- Bulutay, Tuncer; Employment, Unemployment And Wages In Turkey, Ankara, ILO/DİE Yayını,1995
- Celebi, Esat; “Atatürk’ün Ekonomik Reformları ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”, İstanbul, Dogus Universitesi Dergisi, 2002, 5,s.17-50
- DPT, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, Ocak 1963
- DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara
- DPT, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, Ekim 1972
- DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, Nisan 1979
- DPT, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, Temmuz 1984
- DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, Haziran 1989
- DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, Nisan 1995
- DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2000
- DPT, Dokuzuncu. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2006
- DPT, “Türkiye Ekonomisinde Sermaye Birikimi, Verimlilik ve Büyüme”,Ankara,1972-2003
- Duruel, Mehmet; Kara,Mehmet; “Yeni AB Üyesi Ülkeler İle Türkiye İşgücü Piyasasının Karşılaştırmalı Analizi”, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:17, 2009,s.53-76
- Ersel,Birsen; “Türkiye’de Planlı Dönemde İstihdam ve İşsizlik Sorunları”, Ankara, Sayıştay Dergisi, Sayı:31, Ekim- Aralık 1998,s.27-47
- Eser, Burçin Yılmaz; Terzi, Harun; “Türkiye’de İşsizlik Sorunu ve Avrupa İstihdam Stratejisi”, Kayseri, Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı 30, 2008,s.229-250
- Görmezöz, Göktan; Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Dalganmaların İstihdam Üzerindeki Etkisi ve Olumsuz Etkilerin Azaltılmasına Yönelik Önlemler, Ankara, Uzmanlık Tezi, 2007
- Karagöl,Erdal Tanas; Akgeyik, Tekin; “Türkiye’de İstihdam Durumu: Genel Eğilimler”, Ankara, SETA Vakfı Yayınları, Sayı:21, 2010
- Murat, Sedat; Dünden Bugüne İstanbul’un İşgücü ve İstihdam Yapısı, İstanbul, İTO,2007
- Okan Üniversitesi Finansal Riskleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, “Ekonomik Bülten 27” , İstanbul, 2010
- Şahin, Levent; “Avrupa Birliği ve Türkiye İşgücü Piyasalarının Karşılaştırmalı Analizi”, Ankara, KAMU-İŞ, C:10, S:3, 2009,s.129-164
- Tatlıdil, Ercan; “ Türk İşgücünün Yapısı ve Avrupa Birliği İstihdam Politikaları”,İzmir, ASOS Sosyal Bilimler İndeksi, Cilt:2, Sayı: 2, 2002
- TOBB, “Ekonomik Rapor”, Ankara, 2007
- Zelka, M; “İstihdam ve İşsizlik” Türkiye Ekonomisi Ansiklopedisi, Ankara,YÖK Basımevi, 28(2), 1999.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

*TÜRKİYE'DE UYGULANAN BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARININ İSTİHDAM
POLİTİKALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Arş. Gör. Demet TÜZÜNKAN

Volume 8 (2) 2015, 6-31

KAYNAKÇA

www.hazine.gov.tr/makaleler/80yildergi.pdf

<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/kitaplar/fmd/tr/04109.htm>

<http://cesran.org/>

www.ekodialog.com/Turkiye-iktisat-tarihi/ikinci-bes-yillik-kalkinma-donemi.html

<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/kitaplar/fmd/tr/06129.htm>

www.dpt.gov.tr

<http://www.kamu-is.org.tr/tarihce2.htm>